

ՈՐԲԱԸ ԵՒ ՄԱՐԴԻՐ

Սիայն որք բաւը մարդուս գը
Թուծիւնը կը զարթուցանէ , միայն
որք մանկան տեսութիւնը , միայն որ
բուծեան վրայ մասածելը մարդուս
կարեկցութիւնը կը շարժէ : Ի՛նչ մեռ
կուծիւն , Բ՛նչ տկարութիւն , Բ՛նչ
անկարողութիւն , կենդանի մի չը կայ
որոյ մատաղ վիճակը մարդկային ման
կութենէն աւելի փառաւոր չը լինի .
այս մասին միջատներն անգամ նախան
ձեքն են քան զմարդ , Ի՛նուծեան թու
գաւոր մարդը , կարծես թէ իւր կե
նաց սկզբնաւորութեան մէջ իր ամե
նայեալին հպատակին չափ բարիք չը
քաղէր բնութենէն : Նոնդեան ժա
մերուն մէջ տկար , սկզբնական շարժ
մանց մէջ թոյլ , միշտ կարօտ օգնակա
նի , խնարհ և նուազտ քան զամեն ու
րարածները : Սարդը իր նորածին հա
տակին մէջ թուլատարր սողունի (mol
lusque) ծիծաղը պիտի շարժէր , եթէ
Թուլատարրը կարենար ծիծաղիլ :

Հատ կենդանիներ մանուկէն ա
ւելի զօրեղ են , շատերը մանուկէն ա
ւելի լաւ զրահաւորուած , շատերը
մանուկէն աւելի լաւ հագուած կամ
հագուելու վրայ են : Սնուկը որչափ
որ ի ժամանակին զօրանայ , երբէք ցու
լին չը հասնիր , որ չորքտանեաց մէջ
ամենէն զօրեղագոյնը չէ : Տարիները
չեն ծածկեր մանուկը բուրդով , ոչ
ճիրաններ կը բուսուցանեն ձեռքերու
վրայ և ոչ եղջիւրներ ճակատի վրայ :
Սարդը Թագաւոր է արարածոց ,
բայց բնականաբար իր զգայարանքնե
րը իր հպատակաց շատերու զգայա
րանքէն կատարելագոյն չեն . իսկ բը
նագը ման կողմէն յայտնապէս ստոր է
իր հպատակներէն : Սարդոյ մարմնա
կան զարգացումն , անասունի հետ
համեմատելով , չափազանց դանդաղ է :

Նա իր կեանքը կ'անցնէ պատրաստ
ուելով ապրելու համար , և երբ կը
պատրաստուի կը մեռնի :

Պէտք է իմանալ որ համեմատա
բար մանուկին աւելի ժամանակ հար
կաւոր է կենդանական կատարելու
թեան հասնելու քան թէ կենդանիին :

Ղշմարիտ է որ մանուկը կը քալէ
երկու ոտքերու վրայ , կը նայի երկըն
քին , ունի ձեռքեր , նշտնական կեր
պարանք , յողաւոր ձոյն : Եւս ամենը
աննշտն յատկութիւններ չեն և շատ
բան կը խոտանան : Եւս յատկու
թիւնները մեծութեան գուշակներ են ,
բայց գուշակ են նոյնպէս տկարութիւն :

Եթէ մարդն իսկապէս մարդ է ,
այսինքն ազատ և հոգեկան արարած ,
պատկեր Նոտուծոյ եւ միջնորդ ընդ
մէջ իւր թոյ և հոգւոյ , հալկէ որ այս
պէս ծնանի կամ տշխարհ գայ :

Եթէ մարդը կենդանեաց կենդա
նական առաւելութիւններուն նա
խանձէր , պարզապէս կենդանեաց մէջ
պիտի ապրէր : Ինքն եւս զրահաւոր
ուած , հագուած և զօրեղ ինչպէս
կենդանին , պիտի ինքզինքը անկախը
գար և անկախ լինէր , այնուհետեւ
բնաւին պիտի չը լինէր ոչ մարդկային
ընկերութիւն , ոչ քաղաքակրթու
թիւն և հետեւապէս ոչ մարդկու
թիւն : Սեր անկարութիւնը մի կա
խումն ունենալու սկզբունք է , և մեր
կախումն սկզբունք է մեծութեան :
Սիթէ այս անկարութեանց արդիւն
քը չէ նոյն իսկ գիշտաբան :

Վախսխտմական դիտաւորութիւ
նը և վախճանական նպատակը այս տե
ղէն պարզապէս յայտնի է : Իաց ի
հարկէ Սրարի միակ նպատակը այս
մարդկային տկարութեան մէջ չէ : Եւ
րարիչ տնօրինելով որ բնութեան թա
գաւոր մարդը ծնանի անշուք , (այն
մարդը , առանց որոյ բովանդակ ա

քարշուծիւնը այնպէս է, ինչպէս խօսք մի կամ ասացուած առանց բայի) կա մեջաւ ստիպել որ մարդը իր մեծութիւնը ուրիշ տեղ որոնէ և ոչ թէ նիւթի մէջ ։ Նոյն մարդու նայուածքը դէպքի մոտաւոր աշխարհը դարձայց ։ Եթէ մարդը հոգի չէ, չէ նոյնպէս կենդանիներէն առաջինը ։ Վիժութեան ըզգացմունքներու հետ կապուած հոգին է միայն, որ կ'ապահովէ և կ'երկարէ մարդու կեանքը ։ Այս կարեւոր կէտը մոտածելու համար է, որ Աստուած ամենախիստ ծածկութեան կամ անձանտութեան մէջ դրած է բնութեան սեպ թագաւորը ։ Ինչպէս մըսուրը (Հիսուս Փանկան որոնք պիտի լինէր, նոյնպէս մարդկային տկար մարդին եւս մսուր մի է, ուր Աստուած կը հանգչի և կը պահպանէ մեր անմահ հոգին ։ Այլևայլին ակնագործը գիտէ, ինչ որ աշխարհիս ակնագործը գիտէ, որ ոչ թէ ուրիշ ճոխ մետաղներով, այլ նուաստագին արծաթով կը շքապատէ ադամանդը ։ Սթէ մեր հոգւոյ և մարմնոյ յարաբերութիւնն եւս այսպէս չէ ։

Այս աստուածային նշանաւոր եւ խորհրդաւոր կարգաւորութիւնը ուրիշ պատճառ եւս ունի ։ Աստուած կամեցաւ որ մեր արարչութեան մէջ մենք ինքնին գործակից լինինք Արարչապետին ։ Աստուած կենդանիի հոգը բոլորն իր վրայ առած է ։ Բայց մարդը մի որոշեալ կէտէ սկսած գոգցես ինք զինքը՝ կրտսերդանէ և կը խնամէ ։ Ի հարկէ Աստուած ամեն ժամառնակ ներկայ է և անընդհատ կը խնամէ ։ Բայց լռելայն և անտեսանելի կերպիւ, մինչև որ մի ամենամեծ նպատակ կա տարելու եւ բոլորովին մի նոր արարչութիւն իրաւործելու համար ինքն կը յայտնուի և կը խօսի ։

Այսպէս ահա Աստուած և

աւանդ նիւթը մերժելու և անիծելու և կը յայտնէ հոգւոյ առաւելութիւնը ։ ամեն բան կը հնազանդեցնէ հոգւոյն եւ ամեն բան կը մղէ դէպի հոգին ։ Այս կարեւոր դասը Աստուած շատ ձեւերով բացատրած է ։ Վիժութիւնը նախադամեան արարչութիւն մի գերեզմանէն կը հանէ այսօր մեր աչքի առջեւ եւ սակաւ առ սակաւ աւնոր արձանագիրը կը խմբագրէ եւ փաստաբանել կը ջանայ ։ Այս նիւթի յաղթութիւնն է ։ Սակայն միւս կողմէն այս կարծուած յաղթութիւնը ինքնին կը նուաճի, տեղի կը տայ եւ մարդու սէջ թագաւորող հոգին կ'երեւի բաց ճակատով ։ Մարդկային ազգի պատմութեան մէջ անգամ կը տեսնենք, որ նիւթը միշտ ճանապարհ կը բանայ և հոգին կը փակէ այն ճառնապարհը կամ կը փոխէ ։ Այլպատկան Ռուբերուն կամ Պիրամիդներուն կը յաջորդէ Պարթէնոնը (1), Երեւելեան մարմնակն և անհարթ բանաստեղծութեանը կը յաջորդէ Հունականը, որուն մէջ հոգեկանութիւնը կը փայլի ։ Իսկ կրօնի նկատմամբ, իբրեւ աստուած որոշուած բնութեան զօրութեանց տեղ՝ կը յայտնուի կենդանի Աստուածը, և լոկ ծիսական արարողութեանց տեղ՝ կը յաջորդէ հոգւով և ճշմարտութեամբ երկրպագութիւնը ։ Ամենէն անպատշաճ եւ յուրաքանչեւ անհոգ փառաւոր հանգիստան կը դառնայ այս հոգեկան բոլոր յաղթանակներուն եւ Պօղոս առաքելոյն առաջին քայլափոխը Սակեդոնիայի հողի վրայ մի նոր դարաշրջութիւն կը բանայ մարդկային ազգի պատ

(1) Աթենա լաստուոյ գեղեցիկ տաճարը Աթենքի մէջ, գետնուրէն Ագրոպոլի կամ միջնաբերդի մէջ, որոյ որսակէի շինութեան համար Եւստաց Զարաթուստրաները իրենց վերին ճիգը թափած էին, ինչպէս և փոքրիկ արձանագործը պատշաճ տաճարը Աթենաի արձանը փղոսկի և ակնէ ։

մութեան մէջ։ Վժնայն ինչ կը միաբանի եւ կը յառաջէ հափօղ եղգի (1) փառաւորութեան համար, կամ, աւելի լաւ ասել, այն վերին Իմաստութեան համար, որ խորհել եւ մտածել կը տայ այս եղգգին։

Քրիստոսի գերեզմանաքարի կարծեցեալ կտորը Պէշիկիաշի մէջ։

Ստաւ պատուական հանդիսի 16 թուոյն Շարիվարիի մէջ հետեւեալ խօսքերը կը կարդանք։ «Ղրաբալըցի իրիկանը եկեղեցւոյն վարդապետը ծանուցում մը ընելով ձեռքը գրպանը խօսեց. . . . տեսանք որ քարի մը կտոր հանելով ըսաւ թէ այս Վրիւ Կոստի տեառն մերայ գերեզմանին քարին կտորն է, Նրուսաղէմէն բարեպաշտ էֆէնտի մը ղրկուեր է, ան ալ այժմ՝ եկեղեցւոյս նուիրեր է, որ պէս զի հաւատացեալք կարողանան տմենայն դիրութեամբ գալ յուխտ եւ յերկրպագութիւն, և նոյնը պիտի յանձնուի իւրօրարարապետ քահանային որպէս զի խաչահանգստի համար ուզուած ատենն տանի ու։ Մյս մասին թէպէտ և յիշեալ Հաթիւ իր կողմէն արդէն հերքած է նմանօրինակ քարի մը կտորի գոյութիւնը Պէշիկիաշի մէջ, սակայն մենք եւս մեր կողմէն քանի մը խօսք ասել կարեւոր կը համարինք ի զգուշութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան։

Վրիստոնէական ջերմեռանդութիւնը գովելի յատկութիւն է, բայց ընտրապաշտութեան փոխուած ժառանգին ալ իխտ ցաւալի է։ Թէ ով է քարի կտորը նուիրող էֆէնտին և ով

է ծանուցում ընող վարդապետը, մեզ անյայտ է, ուստի երենց կրօնական ըզգացման վրայ դատաստան ընել չենք ուզեր, սակայն այսքանը կը պարտաւորինք ասել, որ Վրիստոսի գերեզմանաքարէն կտոր մը ուրիշ տեղ ղրկուած չէ և անհնարին է ղրկել քանի որ երեք ազգաց անքուն հսկողութեան տակ է միանգամայն ծածկուած մարմարինով։ Աւստի առանց հիմնաւոր վկայագրի և օրինաւոր ապացոյցի քարի մը կտոր եկեղեցի մուծանել և ժողովրդեան պարզամտութիւնէն օգուտ քաղելով ծանուցանել թէ՝ Վրիստոսի գերեզմանաքարի կտորն է, դատաւարտութեան արժանի գործ է այս և ոչ քաջալերութեան։ Այսպէս զի, այս տեսակ ինքնագիւտ և շահասիրական ձեռնրեցութիւնները ոչ միայն ստուգապէս չեն զարթուցաներ ժողովրդի բարեպաշտական զգացումը, այլ և շատ անգամ ուրիշ նուիրական ստուգութիւններ ևս կատկածանայ և թերահաւատութեան մշուշով կը ծածկեն։ Այս ասելով միգուցէ կարծուի թէ Նրուսաղէմի վանուց մասնաւոր օգուտի և ուխտաւորութեան գոյացած նիւթական շահուց համար է, որ կը խօսինք, քաւ լիցի, Մյս մասին մեծ ապացոյց են արդէն Մթռոյս Մթն. Պատրիարքի անպատուակ քարոզութիւնները, որով քանի մի տարիէն ի վեր կը ջանայ ուխտաւորաց շատերու մօտէն հանել այն անսոցգ և անօրհապաշտական գաղափարները որք զգաղաքար Նուսաց ազգէն սպրդած են մերայնոց մէջ գերեզմանական լոյս տեսնելու կամ այլ իրաց նկատմամբ։ Անք համոզուած ենք որ ուխտաւորութեան զգացմունքը այնպիսի բնական համակերպութիւն ունի մարդու բարեպաշտութեան հետ, որ կարծեցեալ քարերը կարող չեն աւստաւորութեան եռանդը շիջուցա-

(1) Խորոյ խմ հափօղ եղգի։ Պարզապէս խօսքն է որ մարդու համար ասած է։ մարդկային սկսպութիւնը և մեծութիւնը քոյ տարու համար։